

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Joannis Bonae, Eminentissimi S. R. E. Titulo S. Bernardi
Ad Thermas Cardinalis Presbyteri Opera Quotquot
hactenùs separatim edita fuerê Omnia**

Bona, Giovanni

Antverpiae, 1677

De aliis vasis seu instrumentis ad sacrificium spectantibus: ac primùm de fistula, qua sanguis Domini à calice hauriebatur. Varia ejus nomina. Cur sanguinis communioni confirmationis nomen tributum. ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-10805

De alijs vasis seu instrumentis ad sacrificium spectantibus, ac primum de fistula, qua sanguis Domini e calice hauriebatur. Varia eius nomina. Cur sanguinis communioni Confirmationis nomen tributum. Locus Ambrosii perperam correctus restituitur. De usu fistulae.

IV. **P**raeter calicem & patenam alia sunt vasa & instrumenta, quae remotius ad sacrificium spectant & ideo non consecrantur. Ea enumerat Ordo Romanus, ubi agit de ordine celebrandae Missae; & passim occurrunt apud Anastasium inter donaria summorum Pontificum. Ab his paucis me expediam, nam si fusius & singillatim cuncta prosequi vellem, nimis in longum extenderetur haec disquisitio. Ordior à digniori divinum Sacramentum proprijs attingente, nempe à Fistula seu cannula aurea vel argentea, qua sanguis Christi olim e calice hauriri solebat. Eius usum explicat Ordo Romanus his verbis. *Diaconus tenens calicem & fistulam, stet ante Episcopum, usque dum ex sanguine Christi quantum voluerit, sumat; & sic calicem & fistulam subdiacono commendat.* Conradus Episcopus in chronico Moguntino de Missae apparatu scribens ait, *Erant fistulae quinque ad communicandum argenteae deauratae.* Leo Ostiensis in fine lib. 3. chron. Cassin. inter donaria Victoris III. ad usum sacrificii fistulam unam auream cum angulo, & alias argenteas enumerat. Liber usum ordinis Cisterciensis cap. 52. agens de ritu communionis in Missa solemnii, fistulam inquit necessariam non esse, cum soli Ministri communicant: cum vero plures communicant, fistula uti debent, quam perfecta communione ab utraque parte sugendo, sanguine Domini evacuari jubet. In alijs tamen antiquis Monachorum Ritualibus usus fistulae praescribitur sacerdoti & ministris, caeterisque omnibus communicare volentibus. Ab Anastasio in Adriano siphon nuncupatur. *Obtulit calicem majorem fundatum cum siphone pensantem libras XXX.* Sunt enim siphones, tubi, sive fistulae, quibus aqua in fontibus emittitur. Apud Miraeum in codice piarum donationum cap. 21. extat testamentum S. Everardi comitis anno 937. in quo inter supellectilem sacram *Pipa aurea* nominatur, id est cannula ad hauriendum sanguinem ex calice, ut optimè Miraeus in notis explicat. Antiqua Carthusianorum statuta *calamum* vocant. *Ornamenta*, inquirunt,

aurea vel argentea praeter calicem & calamum, quo sanguis Domini sumitur, in Ecclesia non habemus. Credo autem, quod per analogiam ad calamum, quo scribimus, etiam pugillarium nomen fistulae inditum sit in Ordine Romano. Pugillares enim numero multitudinis numerantur inter instrumenta sacra, quae Pontifici ad Stationem procedenti praeferebantur: & numero singulari idem liber ait: *Deinde Archidiaconus tradit calicem subdiacono, qui tradit ei pugillarem, cum quo confirmat populum.* Scio quidem, pugillarium nomine à Latinis scriptoribus intelligi tabulas, in quibus olim scribebant, quae Graecè *pinacidia* dicuntur: sed postea idem vocabulum translatum est ad stillos seu graphia, sive etiam pennas vel calamos significandos, quibus litterae formantur; & ex hac similitudine idem nomen, ut dixi, fistulae seu calamo tributum est, quo sanguis e calice exugebatur. Populum verò confirmare, est ipsum Dominico sanguine reficere & sanctificare: sicut enim baptizatus unctione Chrismatis & manus impositione ab Episcopo accepta perfici dicebatur, ut loquitur concilium Illiberitanum cap. 38. & 77. unde factum est, ut chrismatis sacramento Confirmationis nomen impositum sit: ita qui acceperant corpus Domini, accepto etiam calice, phrasi illius sacculi confirmari dicebantur, ac si sanguinis potus communionis complementum esset, ut ait Micrologus cap. 19. sicut chrisma complementum quoddam Baptismi censebatur; adeo ut nondum chrismate uncti, sicut observat Albaspinæus ad cit. c. 77. Illiberitanum, nec perfectè Christiani haberentur, nec ad Eucharistiam, quae est maximum & perfectissimum Christianorum mysterium, admitterentur. Non quod baptismus sine chrismate non sit perfectum Sacramentum, sed quia per eam unctionem novum gratiae robur additur ad fidei confessionem: & quia usus illorum temporum ferebat, ut fideles sub utraque specie communicarent, calicis participatio veluti complementum Eucharistiae phrasi tunc usitata censebatur. Atque huc credo respexisse Tertullianum lib. 4. adv. Marcionem c. 40. dum ait, *In calicis mentione testamentum constituens sanguine suo obsignatum, substantiam corporis confirmavit.* Hoc item seculi dixisse existimo Sixto Pontifici Laurentium Diaconum apud Ambrosium lib. 1. offic. cap. 41. *Experire certe utrum idoneum ministrum elegeris, cui commisti Domini sanguinis consecrationem.* Sic enim

enim scriptum est in antiquis codicibus tam editis quam MSS. non dispensationem, ut in vulgatis libris correctum est. Huic autem lectioni nullatenus formidandæ aut corrigendæ, sed omnino restituendæ, favet contextus, nam sequitur, *cui consummandorum consortium sacramentorum, huic consortium tui sanguinis negas?* Confors scilicet erat Diaconus consecrationis & consummationis sacramentorum, & Ambrosius modo loquendi illius sæculi, non de consecratione sacramentali sed ministeriali loquutus est. Certus est enim quod Diaconus non consecrabit sanguinem Christi; sed eo à sacerdote consecrato sanctificabat, confirmabat, & quodammodo consecrabit populum, ipsum sanguinem ministrando & dispensando. Petrus Blefensis *epist. 123. ad Episcopum Londonensem* præcitata Ambrosii verba sic explicat. *Nobis enim Diaconis consecratio illius salutaris hostiæ committitur, non ut conficiamus, sed ut conficiantibus humiliter assistamus.* At verò hoc sensu non solum Diaconus, sed omnes astantes dicerentur consecrare: & huc pertinet Guerrici Abbatis sententia *serm. 5. de Purificatione* dicentis: *Non solus sacerdos sacrificat, non solus consecrat; sed totus conventus fidelium qui astat, cum illo consecrat, cum illo sacrificat.* Hæc autem explicatio à sensu veteris Ecclesiæ remotior, & minus propria est, cui prior præferri debet, ut dicatur Diaconus consecrare, quatenus sanguinem dispensat, qui est consecratio & sanctificatio nostra, & fons atque essentia sanctificationis. Utitur nunc fistulâ summus Pontifex, cum solemniter celebrat, illâ hauriens quantum vult de sanguine, reliquum ministris relinquens, qui eadem fistulâ ipsum absumunt. Idem usus adhuc permanet in celebri Monasterio sancti Dionysii in Francia Ordinis S. Benedicti, nunc congregationis sancti Mauri, quæ veteri disciplinâ restauratâ, monasticarum Congregationum & merito & numero nulli secunda, doctrinâ & sanctitate mirabiliter floret. Ibi enim Ministri more antiquo sub utraque specie communicant, & sanguinem è calice fistula hauriunt. Apud Græcos fistulæ usum nusquam reperio, nam cochleari communionem corporis simul & sanguinis ministrant, ut suo loco videbimus.

De Urceis, aliisque vasis ad infundendum calici vinum & aquam. De Calatorio & Aquamanili.

V. UT vinum & aquam calici infundamus, urceis sive urceolis vitreis vel argenteis uti solemus, quos hodie ampullas vocamus. Olim verò singuli fideles vinum in scyphis sive amulis offerebant, ex quo Diaconus calici infundebat, quantum sacrificanti & communicantibus sufficiebat. Ita Ordo Romanus sæpe cum agit de Ordine Missæ, Pontifice, inquit, *oblationes populorum suscipiente, Archidiaconus suscipit post eum amulas, & refundit in calicem majorem, quem sequitur cum scypho, continente scilicet aquam, super planetam Acolytus.* Item Ornato altari Archidiaconus sumit amulam Pontificis cum vino de subdiacono oblationario regionario, & refundit super eum in verticem. Et alibi inter vasa sacri ministerii amulas argenteas recenset ad vina fundenda. In vitis quoque Pontificum passim reperuntur donatæ Ecclesiis amæ argenteæ & scyphi argentei, ac etiam aurei & gemmis distincti, tum ad usum, tum ad ornatum: nam plures reperiuntur pensantes libras 12. 15. 20. & multò amplius. In actis Proconsularibus supra citatis cum aliis vasis sacris, quæ traditores juxta edictum Diocletiani dedisse leguntur, etiam urcei argentei nominantur. Ordo Romanus inter vasa sacra gemelliones argenteos numerat. quos ornamenta quædam gemmata esse putat Bulegerus *lib. de donariis Pontificum cap. 50.* Rectius autem Vossius *lib. de vitiis sermonis* gemelliones esse ait vasa & urceolos ejusdem generis & formæ similis, ut ferè solent gemini fratres. Non dissimili notione gemellarium lego apud Augustinum *in psal. 80.* & est genus vasis sic dictum quod geminam mensuram contineret. Urceolis sive amulis aut scyphis jungebant antiqui *Colatorium*, quod est vasculum concavum subtilissimis foraminibus in imo fundo perforatum, per quod vinum & aqua ex amulis sive urceolis in calicem refundebantur, ne quid impuri in ipsum efflueret. Illud Ordo Romanus aliquando colatorium, nonnumquam *colum* & *colam* foeminino genere nuncupavit. Ejus meminit Anastasius in Sergio II. & Benedicto III. *Chronicon Moguntinum* sæpius citatum, *Erant, inquit, Cole argenteæ novem, per quas vinum poterat colari.* In Museo Barberino extat parvum colatorium instar cochlearis cum oblongo manubrio. Aliud item argen-